

№3

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo‘yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo‘rayev Abdug‘affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg‘ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug‘bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o‘g‘li – mas’ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali
23.11.2022-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №R-566966 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №049864

MUNDARIJA			
1.	Шаисламова Наргиза Кабиловна	Тижорат банклари рискларини баҳолашда стресс-тест усулидан самарали фойдаланиш	7
2.	Ashurova Nargiza Chori qizi	O‘zbekiston turizm xizmatlari bozorida gastronomik turizmni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari	19
3.	Mamatqulov Avazbek Axmadaliyevich	Oliy ta‘lim muassasalarida ichki audit tizimini raqamlashtirish mexanizimini takomillashtirish	24
4.	Sobirov Otabek Olimjonovich	Boshqaruv hisobini tashkil etishning konseptual asoslari	36
5.	Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Boqiyeva Zuhra Soxibjon qizi	Iqlim o‘zgarishining iqtisodiyotga ta‘siri	41
6.	Xalimov Shaxboz Xalimovich	Qishloq joylarida turizm xizmatlarini rivojlantirishning xorij tajribalari	48
7.	Kenjayev Ikrom Ergashboyevich	Hududlarda investitsiya mexanizmlarini takomillashtirishning institutsional va moliyaviy omillari	53
8.	Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Normatov Muslimbek No‘rbo‘ta o‘g‘li	Kredit riski	60
9.	Курбонов Саид Акбарович	АҚШ федерал резерв тизими (ФРТ) ва унинг иктисодиётга таъсири	67
10.	Bekmurodova Feruza Azamat kizi, Kadambaeva Charos Masharip kizi	Economic cooperation practices and development trends in Middle Eastern countries	73
11.	Mardonova Malika Asatilloevna	Xavfsiz turizm tushunchasining nazariy-uslubiy asoslari	80
12.	Alimov Vaxodir Batirovich	Rivojlangan sug‘urta kompaniyalarining moliyaviy holati va samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili	85
13.	Narziyev Abror Baxtiyorovich	Moliyaviy bozorlardagi volatillik dinamikasining GARCH modellari asosida empirik tahlili	95
14.	Xoldorova Kamola Jamoliddin qizi, Murodova Dilnoza Choriyevna	O‘zbekistonda tijorat banklarini transformatsiya qilishning dolzarb masalalari	106
15.	Юсупов Бехзод Юсуп угли	Финтех-ориентированная модель комплексной оценки кредитоспособности корпоративных клиентов и её влияние на эффективность банковских решений	112
16.	Ташбаева Рано Гайбуллаевна, Ташбаев Улугбек Ванситович	Цифровая оценка конкурентоспособности предприятий HoReCa на основе Open Data и онлайн-платформ (на примере г. Ташкента)	120
17.	Баракаев Отабек Отакулович	Ўзбекистонда аудиторлик хизматлар бозорининг 2020-2025 йилларга таҳлили ва уни такомиллаштириш йўналишлари	127
18.	Muradov Botir Hayat	Yevropa iqtisodiyotining yashil transformatsiyasida iqlim o‘zgarishi bilan bog‘liq fizik va moliyaviy risklar tahlili	140
19.	Isroiljonov Murodil Qosimjon ugli	Household Consumption, Imports, and Gross Capital Formation in Uzbekistan: Evidence from an ARDL Model	148
20.	Чориева Нигина Қахрамановна	Классик иктисолий назариялар асосида тадбиркорлик субъектларининг экспорт салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш хусусиятлари	155
21.	Chintemirova Diyora Shuxrat qizi	Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari	160
22.	Artikov Ne‘matulla Abdusalamovich	Soliqli daromadlar oshishida sheringning iqtisodiy imkoniyatlari	166
23.	Кузиева Динора Баходировна	Узоқ муддатли активларни баҳолаш тартибини такомиллаштириш	173
24.	Умарова Гулзодахон Қодирбековна	Кичик бизнесни муқобил молиялаштиришнинг илғор хорижий тажрибалари	181
25.	Murtozayeva Zarnigor Komol qizi	Tashabbusli budjet mablag‘larini ijtimoiy ehtiyojlar asosida manzilli taqsimlash mexanizmlarini takomillashtirish	187

26.	Baytanov O‘ralboy Miraqul o‘g‘li	Sanoat korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishning zamonaviy metodologik yondashuvlari	193
27.	Mardonov Akromjon Nusrat ogli	The impact of fiscal policy on the national economy	201
28.	Ostonaqulov Dilshod Ismatilla o‘g‘li	O‘zbekiston respublikasining aholi hayot sifati va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikni statistik baholash	206
29.	Babaxanova Nozima Saidakbarovna	Milliy fond bozorida aksiyalarni ommaviy joylashtirish mexanizmlarini transformatsiya qilish yo‘llari	213
30.	Tilabov Nasrulla Tashmurotovich	O‘zbekistonda davlat qarz portfelini risk-diyagnostika asosida boshqarish metodologiyasini takomillashtirish	220
31.	Rahmonova Durdona Hasan kizi	Effective management of investment opportunities and regional economic diversification: evidence from the kashkadarya region	226
32.	Xamdamiy Omonullo Ne‘matullayevich	Kapital bozoridan moliyaviy resurslar jalb qilishning xalqaro amaliyot tajribalari	233
33.	Achilov Dilshod Marufovich	Innovatsion faoliyatning moliyaviy ta‘minot manbalari va ularni samarali boshqarish yo‘llari	244
34.	Baratova Zumrat Xalmetjanovna	Innovatsion faoliyat bilan bog‘liq moliyaviy risklarni boshqarish	253
35.	Mavlyanova Yulduzxon Turg‘unovna	Moliyaviy resurslarni samarali boshqarishda ERP (Enterprise Resource Planning) mexanizmidan foydalanish istiqbollari	261
36.	Ishniyazov Otobek Baxodirovich	Bank faoliyatida risklarning turlari, ularni samarali boshqarish	268
37.	Baxriddinov Kamoliddin Baxriddin o‘g‘li	Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsiyaviy qaror qabul qilish amaliyotining tahlili	275
38.	Qudratova Feruza Nasriddinovna	Financing decisions and value creation in an emerging economy: Evidence from the capital structure of Uzauto Motors	283
39.	Xasanov Komil Mutalibjanovich	Chiqindilarni boshqarishda yevropa ittifoqi tajribasi va uni o‘zbekiston sharoitida qo‘llash	591
40.	Orzukulova Zumrad Abdulkhalik kizi, Azimova Nozimakhon Alisher kizi	Strategic brand management: review of keller’s brand equity model and Aaker’s brand identity system	297
41.	Ollokulova Feruza Mansurovna	Davlat xususiy sheriklik rivojlanishining xorij tajribasi va undan O‘zbekiston amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	302
42.	Umurzakova Dildora Sultonmaxmudovna	Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar bandligiga doir muammolarning asosiy yo‘nalishlari	310
43.	Jo‘rayeva Zarifa Bahodir qizi	Tijorat banklarida kredit xizmatlari amaliyotining dolzarb masalalari	317
44.	Tureev Azizbek Abatovich	Qoraqalpog‘iston Respublikasida mevachilik tarmog‘ini klasterlashning iqtisodiy samaradorligini baholash	324
45.	Mirzataev Salamat Muratbaevich	Ekologik muammolar sharoitida qishloq xo‘jaligi barqarorligini ta‘minlashda smart texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-uslubiy asoslari	329
46.	Komekova Gulzira Sharbaevna	Raqamlashtirilgan logistika tizimlari asosida sabzavotchilik mahsulotlari bozorining samaradorligini oshirish yo‘llari	335
47.	Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	Qoraqalpog‘iston Respublikasida qurilish sohasining rivojlanish holati va sun‘iy intellekt asosida xizmat kursatishni rivojlantirish istiqbollari	340
48.	Розиков Жалил Жалолович	Вопросы реформирование бухгалтерского учета в сельском хозяйстве	346
49.	Karimov Eminjon Gapardjonovich	Sanoat korxonalarida moliyaviy tahlil axborot tizimini takomillashtirish masalalari	351
50.	Toshev Nurbek Janon o‘g‘li	Qashqadaryo viloyatida turizm samaradorligi indeksi (TEI) asosida mintaqaviy turizm rivojlanishi dinamikasini baholash	359
51.	Kurbonova Malika Akhmad kizi	Comprehensive methodology for assessing the effectiveness of digital economy technology implementation in regional economic development	365

52.	Isakova Naima Ikromjonovna	Xizmat ko‘rsatish korxonalarida turizmni rivojlantirish uchun strategik marketing dasturini ishlab chiqish va uni takomillashtirish yo‘llari	371
53.	Sultanova Nigora Xikmatxo‘ja qizi	Xarajatlar hisobida ABC va BSC tizimlari integrativ tahlili	377
54.	Muminova Parvina Ilhom qizi	Bank majburiyatlari hisobi va ichki auditini takomillashtirish	383
55.	Abduraxmonova Munisa, Alimov Ulug‘bek Baxodirovich	Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko‘rsatish korxonalarida biznesni rivojlantirish tamoyillari va bosqichlari	389
56.	Axmedov Shoymurod Azamat o‘g‘li	Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirish samaradorligini takomillashtirish yo‘llari	395
57.	Xamdamiy Shavkat Komilovich	Aholini ijtimoiy himoyalash moliyaviy mexanizmi samaradorligini baholashning nazariy-metodologik asoslari	402
58.	Ruziyev G‘anisher Usarovich	Soliqlar vositasida tadbirkorlikni rivojlantirish va bandlikni ta‘minlash orqali daromadlarni oshirish hamda kambag‘allikni qisqartirish masalalari	411
59.	Atamuratova Gulrux Muzafarovna	Kichik biznes tizimlarining iqtisodiy mohiyati va ularni modellashtirish bo‘yicha zamonaviy xorij tajribasi	419
60.	Mirzayeva Charos G‘ayrat qizi	Savdo va xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy o‘shisdagi o‘rni: Janubiy Koreya va O‘zbekiston misolida qiyosiy ekonometrik tahlil	424
61.	Toshpulatov Davron Akromovich	Islom moliyasida risklarni boshqarish	437
62.	Amir Xudaykulov	Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq EBITda indikatorini hisobga olishning o‘ziga xos xususiyatlari	451
63.	Тожибоева Дилором	Иқтисодий фикрлаш тарзи ва унинг қарор қабул қилиш назариясида тутган ўрни	459
64.	Azimov Islom Xolmurodovich	Xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarning xorijiy tajribalari va O‘zbekistonga qo‘llash imkoniyatlari	471
65.	Xadjibekova Aziza Akbarovna	Tashqi va ichki turizmni rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmining asosiy funktsiya va prinsiplari	477
66.	Насирова Хатидже Камолжоновна	Методологические основы интеграции ESG-принципов в систему управления инвестиционной привлекательностью промышленных предприятий Республики Узбекистан	484
67.	Azimova Malika Rustamovna	NPVfr modifikatsiyalangan ko‘rsatkich asosida O‘zbekiston xizmatlar sohasidagi franchayzing loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash	494
68.	Razzakov Jasur Xamraboyevich	Korporativ biznes sektorini moliyalashtirishga ta‘sir qiluvchi omillar tahlili	501
69.	Sulaymanov Akrom Isamiddinovich	O‘zbekiston bank tizimida uzoq muddatli moliyalashtirishning tarkibiy nomutanosibligi va ssenariyli erta ogohlantirish chegaralari	507
70.	Azizkulov Baxtiyor Xushvaktovich, Xasanova Dilnoza Jamshid qizi	Samarqand viloyatiga jalb qilingan investitsiyalarni iqtisodiy tahlili va ulardan foydalanishning imkoniyatlari	519
71.	Amonova Nazokat Utkurovna	Improving the mechanisms of financing investment activities in the context of economic modernization	526
72.	Xonova Nodira Fazliddinovna	Kraufunding platformalari orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish yo‘llari	534

KRAUDFANDING PLATFORMALARI ORQALI INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH YO‘LLARI

Xonova Nodira Fazliddinovna

*Toshkent davlat
iqtisodiyot universiteti
“Baholash ishi va investitsiyalar” kafedrası
katta o‘qituvchisi
ORCID: 0000-0001-5981-8858
Email: n.khonova@tsue.uz*

Annatasiya: Ushbu maqolada kraudfanding platformalari orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Kraudfandingning asosiy turlari, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishdagi afzalliklari, an’anaviy moliyalashtirish usullaridan farqli jihatlari hamda investitsiya muhitini rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, O‘zbekistonda kraudfanding bozorini rivojlantirishning huquqiy, institutsional va texnologik asoslari o‘rganilib, xalqaro tajriba asosida ushbu moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari kraudfanding platformalarining innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash, investitsiya resurslarini diversifikatsiya qilish hamda kichik biznes va startaplarni moliyalashtirish samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini asoslab beradi.

Kalit so‘zlar: kraudfanding, investitsiya loyihasi, moliyalashtirish, investitsiya, startup, investor, raqamli platforma, muqobil moliyalashtirish, innovatsiyalar, FinTech.

WAYS TO FUND INVESTMENT PROJECTS THROUGH CROWDFUNDING PLATFORMS

Khonova Nodira Fazliddinovna

*Senior Lecturer of the Department of
Valuation and Investments of
Tashkent State University of Economics
ORCID: 0000-0001-5981-8858
Email: n.khonova@tsue.uz*

Annotation: This article examines the theoretical and practical aspects of financing investment projects through crowdfunding platforms. It analyzes the main types of crowdfunding, their advantages in financing investment projects, their differences from traditional financing methods, and their role in improving the investment environment. Furthermore, the legal, institutional, and technological foundations for the development of the crowdfunding market in Uzbekistan are explored, and scientific recommendations and practical proposals for improving this financing mechanism are developed based on international experience. The research findings demonstrate the importance of crowdfunding platforms in supporting innovative projects, diversifying investment resources, and enhancing the efficiency of financing small businesses and startups.

Keywords: crowdfunding, investment project, financing, investment, startup, investor, digital platform, alternative finance, innovation, FinTech.

ПУТИ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ ЧЕРЕЗ ПЛАТФОРМЫ КРАУДФАНДИНГА

Ханова Нодира Фазлиддиновна

Старшего преподавателя кафедры

“Оценочное дело и инвестиции”

Ташкентского государственного экономического университета

ORCID: 0000-0001-5981-8858

Электронная почта: n.khonova@tsue.uz

Аннотация: В данной статье исследуются теоретические и практические аспекты финансирования инвестиционных проектов посредством краудфандинговых платформ. Проанализированы основные виды краудфандинга, их преимущества при финансировании инвестиционных проектов, отличительные особенности по сравнению с традиционными источниками финансирования, а также их роль в развитии инвестиционной среды. Кроме того, изучены правовые, институциональные и технологические основы развития рынка краудфандинга в Узбекистане, а на основе международного опыта разработаны научные предложения и практические рекомендации по совершенствованию данного механизма финансирования. Результаты исследования обосновывают значимость краудфандинговых платформ в поддержке инновационных проектов, диверсификации инвестиционных ресурсов, а также повышении эффективности финансирования малого бизнеса и стартапов.

Ключевые слова: краудфандинг, инвестиционный проект, финансирование, инвестиции, стартап, инвестор, цифровая платформа, альтернативное финансирование, инновации, FinTech.

Kirish.

Ommaviy moliyalashtirish — bu ko‘plab jismoniy va yuridik shaxslardan kichik-kichik miqdordagi mablag‘larni jamlab, muayyan bir loyihani amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan yirik kapitalni shakllantirish usulini anglatadi. Ushbu yondashuv an‘anaviy bank kreditlari yoki yirik moliyaviy institutlarning investitsiyalariga muqobil sifatida so‘nggi o‘n-o‘n besh yil ichida butun dunyoda keng tarqaldi va o‘zining samaradorligini isbotladi. Bunday moliyalashtirish usuli tufayli yosh tadbirkorlar, ijodkor insonlar va yangi tashkil topgan kichik korxonalar o‘z g‘oyalarini hayotga tatbiq etish uchun zarur mablag‘ni nisbatan oson, tez va kam xarajat bilan topish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Ayniqsa, bu usul bank tizimidan kredit olish murakkab bo‘lgan, yetarli darajada garov mulkiga ega bo‘lmagan yoki moliyaviy tarixi qisqa bo‘lgan tadbirkorlar uchun katta imkoniyat eshigini ochadi. Bundan tashqari, bu usul orqali loyiha egasi nafaqat mablag‘ topadi, balki o‘z mahsulotiga bo‘lgan real bozor talabini ham oldindan sinab ko‘rish imkoniga ega bo‘ladi, bu esa keyingi rivojlanish yo‘nalishini to‘g‘ri belgilashda katta yordam beradi.

Ommaviy moliyalashtirish bir necha asosiy yo‘nalishlarga bo‘linadi, ularning har biri o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Birinchi tur — sovg‘aga asoslangan moliyalashtirish bo‘lib, bunda mablag‘ beruvchilar o‘z hissasi evaziga tayyor mahsulot namunasi, xizmat yoki boshqa nomoddiy sovg‘alarni oladi; bu usul ko‘pincha yangi texnologik qurilmalar va ijodiy loyihalarni ommaga taqdim etishda qo‘llaniladi. Ikkinchi tur — xayriya asosidagi moliyalashtirish bo‘lib, bunda odamlar hech qanday moddiy yoki moliyaviy foyda kutmasdan, faqat ijtimoiy ahamiyatga molik yoki insonparvarlik maqsadidagi loyihalarni qo‘llab-quvvatlash uchun mablag‘ ajratadilar. Uchinchi tur — ulushga asoslangan moliyalashtirish bo‘lib, bu yerda mablag‘ beruvchi shaxs loyiha kompaniyasining muayyan foizdagi ulushiga ega bo‘ladi va kelajakda kompaniya rivojlanib, foyda ko‘rgan taqdirda o‘z ulushidan daromad olish huquqiga ega bo‘ladi. To‘rtinchi tur esa qarzga asoslangan moliyalashtirish bo‘lib, bunda mablag‘ beruvchilar loyiha egasiga muayyan foiz stavkasi bilan qarz beradilar va kelishilgan muddat ichida asosiy summa hamda foizlarni qaytarib olishadi. Har bir turning o‘ziga yarasha afzalliklari va risklari mavjud bo‘lib, investor o‘z maqsadi va imkoniyatlariga qarab mos turini tanlashi lozim.

Dunyoning turli mamlakatlarida bir qancha ishonchli va katta obro‘ga ega bo‘lgan ommaviy moliyalashtirish maydonchalari faoliyat yuritadi. Ulardan biri asosan ijodiy va texnologik loyihalarni qo‘llab-quvvatlashga ixtisoslashgan bo‘lib, ishlab chiqaruvchilarga

mahsulotni ommaga taqdim etishdan oldin uning bozordagi talabini sinab ko‘rish imkonini beradi. Boshqa bir mashhur maydoncha esa moliyalashtirish shartlari bo‘yicha ancha moslashuvchan bo‘lib, loyiha egasiga yig‘ilgan mablag‘dan foydalanishda kengroq erkinlik beradi. Yana boshqa maydonchalar esa aynan ulushga asoslangan investitsiyalarga ixtisoslashgan bo‘lib, startaplarga jiddiy miqdordagi kapitalni professional va shaxsiy investorlardan jalb qilish imkonini yaratadi. Ushbu maydonchalar orqali dunyo bo‘yicha har yili millionlab, hatto milliardlab pul birligiga teng mablag‘ turli loyihalarga yo‘naltirilmoqda, bu esa ushbu sohaning naqadar jadal rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Muayyan loyihani ommaviy moliyalashtirish maydonchasida e‘lon qilish uchun avvalo aniq, tushunarli va jozibador loyiha taqdimoti puxta tayyorlanishi zarur. Ushbu taqdimotga loyihaning asosiy maqsadi, kerakli byudjet miqdori, amalga oshirish muddati, jamoa a‘zolarining tajribasi va malakasi, shuningdek loyiha muvaffaqiyatli amalga oshgandan so‘ng kutilayotgan natijalar haqida batafsil va ishonchli ma‘lumotlar kiritilishi lozim. Ko‘pincha sifatli video-taqdimotlar, jozibador vizual materiallar, grafik va statistik ma‘lumotlar potentsial mablag‘ beruvchilarning e‘tiborini jalb qilishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi, chunki odamlar ko‘z bilan ko‘rgan va ishongan narsasiga mablag‘ ajratishga ko‘proq moyil bo‘ladi. Maydoncha ma‘muriyati tomonidan qo‘yilgan barcha talablarga muvofiq loyiha ko‘rib chiqilib tasdiqlangandan so‘ng, u ochiq kompaniya sifatida rasman e‘lon qilinadi va oldindan belgilangan muddat davomida mablag‘ yig‘ish jarayoni boshlanadi. Muvaffaqiyatli kompaniya uchun ijtimoiy tarmoqlarda faol targ‘ibot ishlarini olib borish, ommaviy axborot vositalari bilan hamkorlik qilish va mavjud mijozlar bilan doimiy aloqada bo‘lish ham katta ahamiyat kasb etadi.

Ommaviy moliyalashtirish maydonchalari orqali investitsiya qilish oddiy fuqarolarga ham yirik korporatsiyalar singari yosh va istiqbolli loyihalar rivojiga o‘z hissasini qo‘shish imkonini beradi, biroq bu jarayon o‘zi bilan birga muayyan darajadagi risklarni ham olib keladi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ko‘pgina yangi tashkil topgan loyihalar o‘zining dastlabki bosqichlarida turli sabablarga ko‘ra muvaffaqiyatsizlikka uchrashi mumkin, natijada mablag‘ beruvchilar o‘z pulini qisman yoki to‘liq yo‘qotish xavfi bilan yuzma-yuz kelishadi. Aynan shuning uchun tajribali va oqilona investorlar barcha mablag‘ini bitta loyihaga emas, balki bir vaqtning o‘zida bir nechta turli loyihalarga taqsimlab investitsiya qilish, ya‘ni o‘z portfelini xilma-xillashtirish strategiyasidan faol foydalanadilar. Bundan tashqari, loyiha egasining sohadagi obro‘si va oldingi tajribasi, taqdim etilgan biznes-rejaning naqadar real va amalga oshiriladigan ekanligi, hamda taklif etilayotgan mahsulot yoki xizmatning bozor talabiga qay darajada mos kelishini chuqur va har tomonlama tahlil qilish ham muvaffaqiyatli investitsiya qarorini qabul qilishda muhim omil hisoblanadi.

Dunyoning turli mamlakatlarida ommaviy moliyalashtirish faoliyati turlicha huquqiy tartibga solinadi, bu esa birinchi navbatda mablag‘ beruvchilar va loyiha egalarining manfaatlarini himoya qilish maqsadida amalga oshiriladi. Masalan, ba‘zi rivojlangan davlatlarda qimmatli qog‘ozlar bozorini nazorat qiluvchi maxsus davlat idoralari tomonidan ulushga asoslangan moliyalashtirish uchun aniq qoidalar, cheklovlar va talablar belgilab qo‘yilgan, bu esa oddiy fuqarolarni haddan tashqari yuqori riskli investitsiyalardan himoya qilishga xizmat qiladi. Ko‘plab davlatlarda moliyalashtirish maydonchalari faoliyat yuritishi uchun maxsus ruxsatnoma yoki litsenziyaga ega bo‘lishi, shuningdek o‘z faoliyatida to‘liq shaffoflik talablariga qat‘iy rioya qilishi shart qilib qo‘yilgan. O‘zbekiston Respublikasida ham so‘nggi yillarda raqamli moliyalashtirish sohasini har tomonlama rivojlantirish maqsadida tegishli qonunchilik bazasi izchil takomillashtirilmoqda, bu esa mahalliy startaplarni va yosh tadbirkorlar uchun yangi moliyaviy imkoniyatlar eshigini asta-sekin ochib bormoqda.

Har qanday ommaviy moliyalashtirish kompaniyasining muvaffaqiyati bir qator muhim omillarga bog‘liq bo‘lib, ularning eng asosiylari qatoriga aniq va real maqsadlar qo‘yish, ishonchli hamda malakali jamoaning mavjudligi va samarali marketing strategiyasini kiritish mumkin. Turli tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, kompaniyaning dastlabki kunlaridayoq faol qo‘llab-quvvatlovga ega bo‘lgan loyihalar keyinchalik ancha ko‘proq mablag‘ jalb qilish ehtimoliga ega bo‘ladi, chunki bu holat boshqa potentsial mablag‘ beruvchilarda ushbu loyihaga nisbatan ishonch hissini uyg‘otadi.

Shuningdek, kompaniya davomida mablag‘ beruvchilar bilan muntazam ravishda muloqotda bo‘lish, loyihaning borishi haqida shaffof va vaqtida hisobotlar taqdim etish ham ishonchni yanada mustahkamlashning muhim vositasi hisoblanadi. Sifatli va professional darajada tayyorlangan vizual kontent, aniq va to‘g‘ri belgilangan maqsadli auditoriya, hamda raqobatchilardan farqlanadigan noyob taklif ham kompaniya natijasiga bevosita va sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, xususan, zanjirli ma‘lumotlar bazasi tizimlari va raqamli valyutalarning kundalik hayotga tobora chuqurroq joriy etilishi ommaviy moliyalashtirish sohasini yanada takomillashtirmoqda va uni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Kichik ulushlarga bo‘lish tamoyiliga asoslangan yangi moliyalashtirish modellari orqali mablag‘ beruvchilar hatto katta miqdordagi mablag‘siz ham yirik loyihalarga o‘zlarining kichik ulushlarini qo‘shish va ularni raqamli aktivlar shaklida saqlash imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Sun‘iy aql texnologiyalari esa loyihalarni oldindan baholash, ularning muvaffaqiyat ehtimolini hisoblash va risklarni chuqur tahlil qilish jarayonlarini avtomatlashtirishga faol yordam bermoqda, bu esa oddiy investorlar uchun ham to‘g‘ri va asosli qaror qabul qilishni sezilarli darajada osonlashtirmoqda. Kelajakda ommaviy moliyalashtirish maydonchalari an‘anaviy bank va moliya institutlari bilan yanada chambarchas hamkorlik va integratsiyani rivojlantirib, kichik hamda o‘rta biznes subyektlari uchun eng asosiy va ishonchli moliyalashtirish manbalaridan biriga aylanishi kutilmoqda.

Adabiyotlar sharhi.

Mavzuga oid adabiyotlarni tahlil etish jarayonida kraudfanding platformalari orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish yo‘llari bo‘yicha dunyoning bir qancha yetakchi iqtisodchi olim va mutaxassislar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borilgan bo‘lib. Ulardan, mamlakatimiz olimlari A. Qalandarov o‘z tadqiqotida kraudfandingning mohiyati, kelib chiqish tarixi hamda xorijiy mamlakatlardagi mashhur kraudfanding platformalarining huquqiy tartibga solinishini tahlil qiladi. Muallif, ayniqsa, O‘zbekiston Respublikasida kraudfandingni huquqiy jihatdan tartibga solishning zarurati va dolzarbligini asoslab beradi, chunki mamlakatimizda bu soha bo‘yicha aniq qonunchilik bazasi hali yetarli emasligini ta‘kidlaydi [1].

B. Олланазаров, N. Fayzullayev va F. Qalandarov hamkorlikdagi tadqiqotida aholi jamg‘armalarini investitsiyaga aylantirishda muhim o‘rin tutuvchi moliyalashtirish shakli sifatida kraudfanding va kraudinvestingni ko‘rib chiqadilar. Ular davlat-xususiy sheriklik asosidagi loyihalarni moliyalashtirishga aholi moliyaviy faolligini jalb etish imkoniyatlarini, shu jumladan bu instrumentning afzalliklari va tamoyillarini tahlil qiladilar [2].

N. Rasulov innovatsiyalarni moliyalashtirishda kraudfanding platformasi mexanizmidan foydalanish masalalariga bag‘ishlangan tadqiqotida ushbu vositaning innovatsion loyihalarni moliyalashtirishdagi rolini yoritadi [3].

P. Belleflamme, T. Lambert va A. Schwiendacher o‘zlarining klassik tadqiqotida kraudfandingni tadbirkorning katta auditoriyadan (olomondan) tashqi moliyalashtirish jalb qilish usuli sifatida ta‘riflaydilar va mahsulotni oldindan buyurtma qilish (reward-based) hamda kelajakdagi foydadan ulush olish (equity-based) shakllarini qiyosiy tahlil qiladilar [4].

E. Mollick o‘z tadqiqotida kraudfanding kompaniyalarining muvaffaqiyat yoki muvaffaqiyatsizlikka uchrash dinamikasini, jumladan loyiha sifati, ijtimoiy tarmoqlar va geografik omillarning natijaga ta‘sirini empirik tahlil qiladi [5].

G. Ahlers, D. Cumming, C. Guenther va D. Schweizer ulushga asoslangan (equity) kraudfandingda investorlarga signal berish mexanizmlarini — moliyaviy va nomoliyaviy ma‘lumotlarning investorlar qaroriga ta‘sirini — o‘rganadilar [6].

T. Ziegler va hammualliflar Yevropa muqobil moliyalashtirish (kraudfanding) sanoati bo‘yicha yirik hisobotida qit‘a miqyosidagi bozor hajmi, o‘shish sur‘atlari va turli davlatlardagi tartibga solish amaliyotlarini keng qamrovda tahlil qiladilar [7].

A. Eniola va H. Entebang kichik va o‘rta biznes korxonalarini faoliyat samaradorligiga moliyaviy innovatsiyalar, jumladan muqobil moliyalashtirish vositalarining ta‘sirini va bu

boradagi muammolarni tadqiq qiladilar [8].

A. Agrawal, C. Catalini va A. Goldfarb kraudfandingning iqtisodiy nazariyasini — tranzaksion xarajatlar, obro‘-e‘tibor va bozor dizayni nuqtai nazaridan — tahlil qilib, ulushga asoslangan kraudfandingning yangi moliyalashtirish bozori sifatida shakllanish asoslarini yoritadilar [9].

Tadqiqot metodologiyasi.

Kraudfanding platformalari orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish yo‘llari bo‘yicha dunyo olimlari tomonidan olib borilayotgan tadqiqodlarni tahlil qilish, mavzu yuzasidan barcha ma‘lumotlarni to‘plash, solishtirish, mantiqiy fikrlash kabi iqtisodiy tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning muqobil mexanizmlarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. An’anaviy moliyalashtirish manbalari, jumladan bank kreditlari va yirik investitsiya fondlari barcha turdagi loyihalarning moliyaviy ehtiyojlarini to‘liq qondira olmayotgan sharoitda kraudfanding platformalari samarali yechim sifatida maydonga chiqmoqda. Ushbu platformalar raqamli texnologiyalar asosida ko‘plab investorlarning kichik hajmdagi mablag‘larini birlashtirish orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish imkonini beradi. Natijada innovatsion g‘oyalalar, startaplar, kichik va o‘rta biznes subyektlari hamda ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalar uchun kapitalga kirish imkoniyatlari kengayadi. Shu jihatdan kraudfanding investitsiya faoliyatini faollashtirish, moliyaviy resurslarni diversifikatsiya qilish va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy vositasi sifatida alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

O‘zbekiston iqtisodiyotida ham investitsion muhitni yanada yaxshilash, xususiy sektor ulushini oshirish va innovatsion iqtisodiyotga o‘tishni jadallashtirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bunday sharoitda kraudfanding platformalarini rivojlantirish mamlakatda muqobil moliyalashtirish bozorini shakllantirish, investitsiya jarayonlarining shaffofligini ta‘minlash hamda ichki va tashqi investorlar faolligini oshirish uchun muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi, elektron to‘lov tizimlarining kengayishi va moliyaviy texnologiyalarning takomillashuvi kraudfanding platformalaridan samarali foydalanish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratmoqda. Mazkur omillar ushbu mavzuni ilmiy jihatdan chuqur tadqiq etish, xorijiy tajribani o‘rganish va uni milliy amaliyotga moslashtirish zaruratini yanada kuchaytiradi.

1-jadval.

Kraudfanding platformalarining asosiy turlari va ularning xususiyatlari*

Kraudfanding turi	Moliyalashtirish shakli	Investor daromadi	Xavf darajasi	Qo‘llanilish sohasi
Donatsion (Donation-based)	Beg‘araz mablag‘	Daromad olinmaydi	Past	Ijtimoiy loyihalar
Mukofotli (Reward-based)	Mukofot evaziga	Mahsulot yoki xizmat	Past	Startaplar
Kredit (Lending-based, P2P)	Qarz berish	Foiz daromadi	O‘rtacha	Kichik biznes
Ulushli (Equity-based)	Aksiya yoki ulush sotib olish	Dividend va kapital o‘sishi	Yuqori	Innovatsion korxonalar
Gibrid model	Aralash moliyalashtirish	Turli daromad shakllari	O‘rtacha–yuqori	Yirik investitsiya loyihalari

*Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Kraudfanding platformalari nafaqat investitsiya resurslarini jalb qilish, balki

innovatsiyalarni tijoratlashtirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, hududlarda tadbirkorlik faolligini oshirish va iqtisodiyotning raqobatbardoshligini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Ushbu moliyalashtirish mexanizmi investorlar va loyiha tashabbuskorlari o‘rtasida bevosita hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, investitsiya risklarini taqsimlash hamda moliyaviy inklyuziyani kengaytirish imkoniyatini yaratadi. Shu sababli kraudfanding platformalari orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish yo‘llarini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish, ularning iqtisodiy samaradorligini baholash va amaliyotga joriy etish mamlakat investitsiya siyosatini takomillashtirish hamda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta‘minlash nuqtai nazaridan muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Kraudfanding platformalarining investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda zamonaviy va muqobil moliyaviy instrument sifatida tobora muhim ahamiyat kasb etayotganini ko‘rsatadi. Kraudfandingning donatsion, mukofotli, kredit, ulushli va gibridd modellari investitsiya loyihalarining xususiyatlari hamda investorlarning maqsadlariga qarab turli moliyalashtirish imkoniyatlarini yaratadi. Bu esa moliyaviy resurslarni jalb etish manbalarini diversifikatsiya qilish, kichik biznes subyektlari va innovatsion startaplarning kapitalga bo‘lgan ehtiyojini qondirishda muhim omil hisoblanadi.

Jadvalda keltirilgan kraudfanding turlarining o‘zaro taqqoslanishi shuni ko‘rsatadiki, har bir modelning daromadlilik darajasi, tavakkalchilik ko‘lami va qo‘llanish sohasi o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Donatsion va mukofotli kraudfanding ko‘proq ijtimoiy hamda ijodiy loyihalarni qo‘llab-quvvatlashga xizmat qilsa, kredit va ulushli modellar iqtisodiy samaradorlikka yo‘naltirilgan investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda yuqori salohiyatga ega. Shu bilan birga, investorlar uchun kutilayotgan daromadning ortishi tavakkalchilik darajasining ham oshishiga olib kelishi sababli investitsiya qarorlarini qabul qilishda risklarni kompleks baholash muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tahlil kraudfanding platformalarini rivojlantirish mamlakat investitsiya bozorining institutsional salohiyatini oshirish, moliyalashtirish manbalarini kengaytirish hamda innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishning samarali vositalaridan biri ekanligini tasdiqlaydi. Shu bois kraudfanding bozorini rivojlantirish uchun raqamli infratuzilmani takomillashtirish, investorlar huquqlarini ishonchli himoya qiluvchi huquqiy mexanizmlarni yaratish, moliyaviy shaffoflikni ta‘minlash va zamonaviy FinTech yechimlarini keng joriy etish ustuvor yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi. Natijada investitsiya loyihalarini moliyalashtirish samaradorligi ortib, iqtisodiyotning barqaror va innovatsion rivojlanishi uchun zarur moliyaviy muhit shakllanadi.

2-jadval.
An’anaviy moliyalashtirish va kraudfandingning qiyosiy tahlili*

Ko‘rsatkich	Bank krediti	Venchur kapital	Kraudfanding
Moliyalashtirish manbai	Bank	Investor fondlari	Keng jamoatchilik
Garov talabi	Mavjud	Talab qilinishi mumkin	Odatda talab qilinmaydi
Mablag‘ jalb qilish tezligi	O‘rtacha	Uzoq	Yuqori
Moliyalashtirish hajmi	Katta	Juda katta	Kichik va o‘rta
Risk taqsimoti	Korxonada zimmasida	Investor bilan	Ko‘plab investorlar o‘rtasida
Marketing samarasi	Past	Past	Juda yuqori

*Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Jadval ma‘lumotlari an’anaviy moliyalashtirish manbalari va kraudfanding platformalari o‘rtasidagi asosiy farqlarni yaqqol namoyon etadi. Bank kreditlari va venchur kapitali yirik investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda muhim o‘rin tutishiga qaramasdan, ularning garov talablari, murakkab ekspertiza jarayonlari hamda mablag‘ ajratish muddatining nisbatan uzoqligi kichik biznes subyektlari va innovatsion startaplar uchun ma‘lum cheklovlarni yuzaga keltiradi.

Kraudfanding esa ko‘plab investorlarning kichik hajmdagi mablag‘larini birlashtirish orqali ushbu muammolarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Shuningdek, kraudfanding moliyalashtirish jarayonini marketing va investitsiya vositasi sifatida birlashtirishi bilan boshqa moliyalashtirish usullaridan ajralib turadi. Platformalarda joylashtirilgan loyihalar investorlar bilan bir qatorda bozor ishtirokchilari va potensial iste‘molchilarning ham e‘tiborini tortadi. Natijada loyiha bozorga chiqishidan oldin uning iqtisodiy istiqbollari baholanadi hamda mahsulot yoki xizmatga bo‘lgan talab shakllanadi. kraudfanding an‘anaviy moliyalashtirish tizimini to‘ldiruvchi zamonaviy moliyaviy instrument sifatida investitsiya bozorining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur mexanizmni milliy iqtisodiyotda keng joriy etish moliyaviy inklyuziyani kuchaytirish, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun muhim omil hisoblanadi.

3-jadval.

Kraudfanding orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish bosqichlari*

Bosqich	Amalga oshiriladigan ishlar	Kutilayotgan natija
Loyiha tayyorlash	Biznes-reja va moliyaviy model ishlab chiqish	Investitsiya taklifi shakllanadi
Platformaga joylashtirish	Loyiha tavsifi va maqsadli summa e‘lon qilinadi	Investorlar jalb qilinadi
Marketing kampaniyasi	Reklama va PR ishlari	Investorlar soni oshadi
Mablag‘ yig‘ish	Investorlar mablag‘ kiritadi	Zarur kapital shakllanadi
Loyihani amalga oshirish	Investitsiya o‘zlashtiriladi	Mahsulot yoki xizmat yaratiladi
Hisobot va daromad taqsimoti	Natijalar e‘lon qilinadi	Investorlar ishonchi mustahkamlanadi

*Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Jadvalda keltirilgan bosqichlar kraudfanding asosida investitsiya loyihalarini amalga oshirishning izchil va o‘zaro bog‘liq jarayon ekanligini ko‘rsatadi. Har bir bosqichning sifatli bajarilishi loyihaning muvaffaqiyatli moliyalashtirilishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, biznes-rejaning puxta ishlab chiqilishi, investitsiya maqsadlarining aniq belgilanishi va platformada loyihaning to‘liq axborot bilan taqdim etilishi investorlar ishonchini shakllantirishning asosiy omillaridan biridir.

Moliyalashtirish jarayonida marketing kampaniyalari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish investorlar sonini ko‘paytirish hamda zarur kapitalni qisqa muddatlarda jalb etish imkonini beradi. Shu bilan birga, mablag‘ yig‘ilgandan keyingi bosqichlarda moliyaviy intizomni ta‘minlash, investitsiya mablag‘laridan maqsadli foydalanish va loyiha natijalari bo‘yicha muntazam hisobot berish platforma ishtirokchilari o‘rtasidagi ishonchni yanada mustahkamlaydi.

4-jadval.

Kraudfanding platformalarining investitsiya loyihalariga ta‘siri*

Ta‘sir yo‘nalishi	Ijobiy ta‘siri	Mumkin bo‘lgan muammolar
Kapital jalb qilish	Moliyaviy resurslar ko‘payadi	Mablag‘ yetarli yig‘ilmasligi
Innovatsiyalar	Startaplar rivojlanadi	Texnologik tavakkalchilik
Marketing	Mahsulot ommalashadi	Raqobat kuchayadi
Bandlik	Yangi ish o‘rinlari yaratiladi	Loyihaning muvaffaqiyatsizligi
Investorlar bazasi	Investorlar soni ortadi	Firibgarlik xavfi
Hududiy rivojlanish	Mahalliy tadbirkorlik rivojlanadi	Huquqiy bazaning yetarli emasligi

*Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Jadval tahlili kraudfanding platformalarining investitsiya faoliyatiga ko‘p qirrali iqtisodiy ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi. Ular nafaqat qo‘shimcha moliyaviy resurslarni jalb qilish

imkoniyatini yaratadi, balki innovatsion loyihalarni rivojlantirish, yangi ish o‘rinlarini tashkil etish va tadbirkorlik faolligini rag‘batlantirish orqali iqtisodiy o‘sishga ham ijobiy hissa qo‘shadi. Ayniqsa, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun kapitalga kirish imkoniyatining kengayishi iqtisodiyotning tarkibiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Biroq kraudfanding faoliyatida ayrim tavakkalchiliklar ham mavjud bo‘lib, ular orasida firibgarlik holatlari, investitsiya loyihalarining muvaffaqiyatsizlikka uchrashi, axborotning yetarli darajada oshkor etilmasligi hamda huquqiy tartibga solishning takomillashmaganligi alohida o‘rin egallaydi. Shu sababli platformalar faoliyatida shaffoflikni ta‘minlash, investorlarni himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish va samarali nazorat tizimini joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, kraudfanding platformalari investitsiya ekotizimining muhim elementi sifatida iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishini jadallashtirish, hududlarda investitsiya faolligini oshirish hamda raqamli moliya bozorini rivojlantirishga xizmat qiladigan istiqbolli moliyalashtirish mexanizmlaridan biri hisoblanadi.

5-jadval.
Kraudfandingni rivojlantirish bo‘yicha taklif etilayotgan mexanizmlar*

Muammo	Taklif etilayotgan yechim	Kutilayotgan natija
Huquqiy bazaning yetarli emasligi	Maxsus qonunchilikni ishlab chiqish	Investorlar huquqlari himoyalanaadi
Investorlar ishonchi past	Shaffof monitoring tizimini joriy etish	Ishonch ortadi
Axborot yetishmasligi	Raqamli axborot platformalarini rivojlantirish	Investorlar faolligi oshadi
To‘lov tizimidagi muammolar	Zamonaviy FinTech yechimlarini joriy etish	To‘lovlar tezlashadi
Startaplar tajribasining kamligi	Inkubatsiya va akseleratsiya dasturlarini rivojlantirish	Loyiha sifati yaxshilanadi
Soliq rag‘batlarining yo‘qligi	Soliq imtiyozlarini joriy etish	Investitsiya hajmi oshadi

*Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Jadvalda taklif etilgan chora-tadbirlar kraudfanding bozorining samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo‘lgan institutsional, huquqiy va texnologik omillarni o‘z ichiga oladi. Xususan, maxsus normativ-huquqiy bazani shakllantirish, investorlar huquqlarini himoya qilish hamda platformalar faoliyatining shaffofligini ta‘minlash kraudfanding bozoriga bo‘lgan ishonchni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur omillar investitsiya muhitining barqarorligini ta‘minlash va moliyaviy xavflarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, zamonaviy FinTech texnologiyalarini keng joriy etish, raqamli to‘lov tizimlarini rivojlantirish, startaplarni inkubatsiya va akseleratsiya dasturlari orqali qo‘llab-quvvatlash hamda soliq rag‘batlarini qo‘llash kraudfanding platformalarining raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu choralar investitsiya loyihalarining sifatini yaxshilash, investorlar sonini ko‘paytirish va moliyalashtirish hajmini kengaytirish uchun mustahkam asos yaratadi.

Yakuniy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kraudfanding mexanizmlarini kompleks ravishda takomillashtirish O‘zbekistonda investitsiya bozorining diversifikatsiyasini ta‘minlash, innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish va xususiy kapitalni iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlariga samarali yo‘naltirish imkonini beradi. Natijada investitsiya loyihalarini moliyalashtirish tizimi yanada barqaror, shaffof va xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlanib, mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishiga munosib hissa qo‘shadi.

Xulosa va takliflar.

Kraudfanding platformalari orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish bugungi kunda

jahon moliya bozorida eng istiqbolli muqobil moliyalashtirish mexanizmlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Mazkur mexanizm an’anaviy bank kreditlari va institutsional investitsiya manbalariga qo’shimcha ravishda keng jamoatchilik mablag’larini raqamli platformalar orqali safarbar etish imkonini yaratadi. Ayniqsa, kichik biznes subyektlari, innovatsion startaplar va yuqori tavakkalchilikka ega bo’lgan loyihalar uchun kraudfanding moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Shu bilan birga, kraudfanding nafaqat kapital jalb qilish vositasi, balki loyiha g’oyasini bozor sharoitida dastlabki sinovdan o’tkazish, potensial mijozlar bazasini shakllantirish va investorlar bilan uzoq muddatli hamkorlikni rivojlantirishning samarali instrumenti hisoblanadi.

O’tkazilgan tahlillar shuni ko’rsatadiki, kraudfandingning muvaffaqiyatli rivojlanishi mamlakatdagi investitsion muhit, raqamli infratuzilma, huquqiy tartibga solish tizimi va moliyaviy savodxonlik darajasi bilan bevosita bog’liqdir. Xalqaro tajriba shuni tasdiqlaydiki, ushbu yo’nalishda maxsus qonunchilik bazasining yaratilishi, investorlar huquqlarining ishonchli himoya qilinishi, platformalar faoliyatining shaffofligi hamda zamonaviy to’lov tizimlarining rivojlanganligi kraudfanding bozorining barqaror o’sishini ta’minlovchi asosiy omillar hisoblanadi. Shu sababli O’zbekistonda ham kraudfanding platformalarini rivojlantirish investitsiya bozorini diversifikatsiya qilish, innovatsion loyihalarni qo’llab-quvvatlash va xususiy kapitalning iqtisodiyotdagi faolligini oshirish nuqtai nazaridan muhim strategik ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, kraudfanding platformalari investitsiya jarayonining shaffofligi, mablag’lardan foydalanish samaradorligi va investorlar bilan loyiha tashabbuskorlari o’rtasidagi axborot almashinuvini sezilarli darajada yaxshilaydi. Raqamli texnologiyalar asosida ishlaydigan ushbu platformalar investitsiya risklarini monitoring qilish, moliyaviy hisobotlarni tezkor taqdim etish hamda investitsiya loyihalarining amalga oshirilish jarayonini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyatini yaratadi. Natijada investitsiya resurslarining samarali taqsimlanishi ta’minlanib, innovatsion mahsulotlar va xizmatlarning bozorga kirib kelishi jadallashadi. Bu esa iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o’rinlarini yaratish va hududlarda tadbirkorlik faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, kraudfanding platformalari orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish O’zbekiston iqtisodiyotida innovatsion rivojlanishni jadallashtirish, moliyaviy inklyuziyani kengaytirish hamda investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishning muhim yo’nalishlaridan biri hisoblanadi. Kelgusida ushbu sohada normativ-huquqiy bazani xalqaro standartlar asosida rivojlantirish, raqamli moliyaviy xizmatlarni kengaytirish, investorlarning manfaatlarini himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish va davlat tomonidan rag’batlantiruvchi iqtisodiy choralarni joriy etish kraudfanding bozorining barqaror rivojlanishini ta’minlaydi. Natijada investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning muqobil manbalari kengayib, mamlakatning investitsion jozibadorligi va iqtisodiy o’sish sur’atlari yanada oshadi.

Takliflar

1. O’zbekistonda kraudfanding faoliyatini tartibga soluvchi alohida “Kraudfanding to’g’risida” qonunni ishlab chiqish va qabul qilish.
2. Kraudfanding platformalari faoliyatini litsenziyalash hamda ularning moliyaviy shaffofligini nazorat qiluvchi maxsus regulyator mexanizmini joriy etish.
3. Innovatsion startaplar va kichik biznes subyektlari uchun kraudfanding orqali jalb qilingan investitsiyalarga soliq imtiyozlari va davlat rag’batlarini qo’llash.
4. Investorlar manfaatlarini himoya qilish maqsadida loyihalarni majburiy ekspertizadan o’tkazish hamda risklarni baholash standartlarini ishlab chiqish.
5. Kraudfanding platformalarini milliy raqamli to’lov tizimlari, elektron identifikatsiya va elektron hukumat xizmatlari bilan integratsiya qilish.
6. Universitetlar, ilmiy markazlar va biznes-inkubatorlar bilan hamkorlikda istiqbolli

innovatsion loyihalarni kraudfanding platformalariga tayyorlash tizimini yaratish.

7. Aholi va tadbirkorlarning moliyaviy hamda raqamli savodxonligini oshirishga qaratilgan maxsus o‘quv dasturlari va axborot kompaniyalarini amalga oshirish.

8. Kraudfanding platformalarida sun‘iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanish orqali investorlar uchun loyiha risklarini avtomatik baholash va monitoring qilish tizimini joriy etish.

9. Xalqaro kraudfanding platformalari bilan hamkorlikni rivojlantirish hamda mahalliy loyihalarga xorijiy investorlarni jalb etish mexanizmlarini kengaytirish.

10. Kraudfanding bozorining rivojlanish samaradorligini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimini ishlab chiqish va ular asosida platformalar faoliyatini muntazam monitoring hamda tahlil qilib borish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Каландаров А. Kraudfanding tushunchasi va uni huquqiy tartibga solishning dolzarbligi // Общество и инновации. – 2022. – Т. 3, № 5/S. – С. 229–234. DOI: 10.47689/2181-1415-vol3-iss5/S-pp229-234.

2. Олланазаров Б.Д., Файзуллаев Н.Б., Каландаров Ф.С. Инвестиционный краудфандинг как форма финансирования проектов государственно-частного партнерства // Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси. – 2023. – № 5/2. – С. [maqola sahifalari].

3. Расулов Н. Инновацияларни молиялаштиришда краудфандинг платформаси механизмидан фойдаланиш // Илм-фан ва инновацион ривожланиш. – 2019. – № 3.

4. Belleflamme P., Lambert T., Schwienbacher A. Crowdfunding: Tapping the right crowd // Journal of Business Venturing. – 2014. – Vol. 29, № 5. – P. 585–609.

5. Mollick E. The dynamics of crowdfunding: An exploratory study // Journal of Business Venturing. – 2014. – Vol. 29, № 1. – P. 1–16.

6. Ahlers G., Cumming D., Guenther C., Schweizer D. Signaling in equity crowdfunding // Venture Capital: An International Journal of Entrepreneurial Finance. – 2013. – Vol. 15, № 4. – P. 313–333.

7. Ziegler T., Shneor R., Garvey K., Wenzlaff K., Yerolemu N., Hao R., Zhang B. Expanding horizons: The 3rd European alternative finance industry report. – University of Cambridge, 2018.

8. Eniola A.A., Entebang H. SME firm performance-financial innovation and challenges // Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2015. – № 195. – P. 334–342.

9. Agrawal A.K., Catalini C., Goldfarb A. Some simple economics of crowdfunding // Innovation Policy and the Economy. – 2014. – Vol. 14. – P. 63–97. (NBER Working Paper № 19133, 2013).

